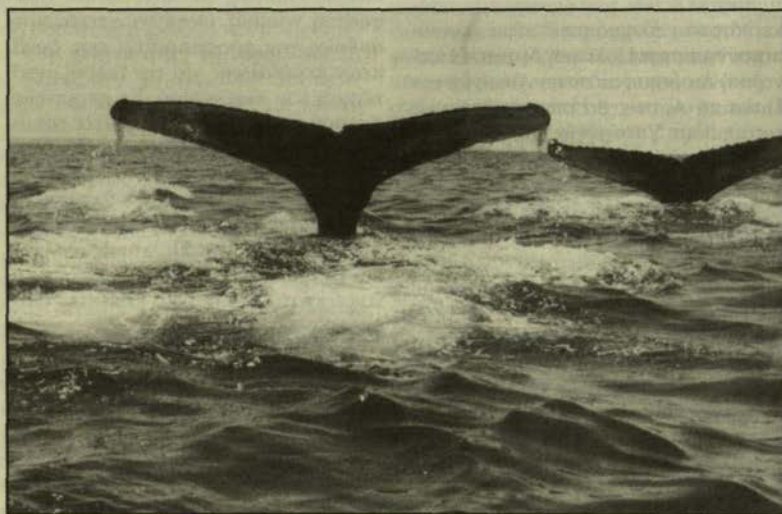

Τα παραλειπόμενα της έρευνας

της Ε. Κοντού

Για την αναγκαιότητα των ερευνητικών προγραμμάτων έχουν κατά καιρούς γραφεί πολλά και σημαντικά, που αφορούν στη χρησιμότητά τους για τη στήριξη της ερευνητικής δραστηριότητας των ελληνικών πανεπιστημίων. Όλα αυτά δεν είναι ανάγκη να τα επαναλάβουμε σε τούτο το σύντομο σημείωμα. Είναι επίσης σε όλους μας γνωστό ότι συμβάλλουν στην οικονομική ενίσχυση της εκπαιδευτικής διαδικασίας από πόρους διάφορους των κρατικών, ώστε κάθε επιπλέον αναφορά σε αυτό το ζήτημα να περιττεύει. Εδώ θα επιχειρήσουμε απλώς να εστιάσουμε την προσοχή μας σε κάποια παραλειπόμενα αυτής της διαδικασίας, που κατά τη γνώμη μας ούτε δευτερεύοντα ούτε αμελητέα είναι, ενώ σηματοδοτούν την όλη σύγχρονη πανεπιστημιακή ζωή.

Αφορμή για τις σκέψεις που ακολουθούν αποτελεί η δική μας στάση την περασμένη άνοιξη, όταν υπερήφανοι επιδείξαμε στον εισηγητή του νέου νόμου-πλαίσιο για την ανώτατη εκπαίδευση τις επιδόσεις μας στον τομέα της έρευνας τα τελευταία 10 χρόνια, σχετικά με τα χρηματοδοτούμενα ερευνητικά προγράμματα, όπου και παραθέσαμε ποσά της τάξης των δισεκατομμυρίων. Πρόθεσή μου δεν είναι να αμφισβητήσω τίποτε από τα παραπάνω, αλλά μόνο να εκθέσω ορισμένες σκέψεις που προκύπτουν αν αντικρύσει

κανείς το ζήτημα από μια κάπως διαφορετική οπτική.

Ποιά ακριβώς είναι το περιεχόμενο που κρύβει ο όρος «ερευνητικό πρόγραμμα», μια ορολογία η οποία παραθέτει συμψηφιστικά συχνά ετερόκλητα αντικείμενα και πρακτικές, οι οποίες σε καμιά περίπτωση δεν εμφανίζουν την ομοιογένεια που θέλει να υποδηλώσει αυτή η ονοματολογία; Ίσως αποτελεί κοινή συνείδηση το θέμα που θίγω, όμως παραμένει εξίσου αδιαμφισβήτητο ότι όλοι μας συντηρούμε ένα μύθο γύρω από την έρευνα, για λόγους που δεν εξαρτώνται από τη θέλησή μας.

Η αλήθεια που κρύβει ο όρος έρευνα είναι συχνά αρκετά αποκαρδιωτική: για να φθάσουμε στο πολυπόθητο τελικό στάδιο της εκτέλεσης ενός προγράμματος, πρέπει πρώτα να αναλω-

σουμε πολλές ανθρωποώρες σε δημοσιές σχέσεις, επαφές, ενημέρωση, διάτυπωση προτάσεων κλπ. προκειμένου να καταλήξουμε μετά από αυτόν το μαραθώνιο στην τελική έγκριση του ερευνητικού προγράμματος. Σημειώστε: ο μαραθώνιος δεν αφορά την ουσιαστική υλοποίηση του ερευνητικού έργου (που άλλωστε αποτελεί κατά κανόνα μέρος της εργασίας μας στα Ιδρύματα), αλλά το προπαρασκευαστικό, επορευτικό και εν τέλει αδιάφορο τμήμα του έργου. Είναι όλα εκείνα τα meetings, reports, οι προϋπολογισμοί, η απόδοση λογαριασμών και μια σειρά από γραφειοκρατικές υποχρεώσεις που, για να τις φέρεις επιτυχώς εις πέρας, απαιτείται μια γερή δόση ψυχραιμίας (για να μην καταρρεύσεις μπροστά στον αρμόδιο υπάλληλο), ένα μεγάλο απόθεμα αξιοπρέπειας και αρκετός χρό-

Η Ε. Κοντού είναι επίκουρη καθηγήτρια στον Τομέα Μηχανικής του Γενικού Τμήματος του ΕΜΠ.

νος. Προσθέστε σε αυτό, το επίσης αδιαμφισβήτητο γεγονός ότι η «έρευνα» πολλές φορές, αν όχι κατά κανόνα, αναφέρεται κατ' ουσία σε μελέτη-έστω και με αναβαθμισμένες πειραματικές διατάξεις- υλικών τεχνολογικής αιχμής, χωρίς την «πολυτέλεια» να μπορεί κανείς να εντυφλήσει στο θεωρητικό σκέλος της εργασίας, το οποίο κατά κανόνα εκλαμβάνεται ως δεδομένο. Αποτέλεσμα: ο ερευνητής παραμένει σε πολύ επιφανειακό επίπεδο ανάλυσης και περιγραφής, όντας στην πραγματικότητα ένα εκτελεστικό όργανο μελέτης ενός συγκεκριμένου τμήματος του γνωστικού αντικείμενου, κάπως σαν τον εργάτη στον ταινιόδρομο που εκτελεί με ολόενα μεγαλύτερη ταχύτητα μια προκαθορισμένη εργασία, χωρίς να νοιάζεται για το «πριν» και το «μετά». Ανάλογο αυτής της στενής εκτελεστικής λειτουργίας του ερευνητή είναι και το αποτέλεσμα που κατασταλάζει στην εκπαιδευτική διαδικασία, ή ακόμη και η μαθητεία στην έρευνα που παρέχουμε στους μεταπτυχιακούς και επί διδακτορικό φοιτητές μας.

Τα παραπάνω ενδέχεται να μην αφορούν τις μεγάλες ερευνητικές ομάδες που πλαισιώνονται από εξωτερικούς ερευνητές και διαθέτουν τον προσήκοντα καταμερισμό εργασίας στο εσωτερικό τους, γραμματειακή υποστήριξη και κυρίως υψηλούς προϋπολογισμούς. Αλλά και εδώ υπάρχουν σοβαρά προβλήματα, ουσίας και επιφανειακά. Στην καλύτερη περίπτωση, από το

ερευνητικό πρόγραμμα μπορεί να προκύπτει σημαντική συνεισφορά στην επιστημονική έρευνα, μέσα από την πραγματοποίηση δημοσιεύσεων, την εκτέλεση διδακτορικών διατριβών κλπ. Αυτό σχετίζεται όμως με τον κύριο ερευνητή κατά βάση, ενώ δεν είναι άμεση συνέπεια των στόχων του ίδιου του ερευνητικού προγράμματος. Αν όμως αναφερόμαστε στα «ερευνητικά προγράμματα-μελέτες», τότε η επιστημονική εμβέλεια του περιεχομένου τους απέχει πολύ από αυτό που αντιστοιχεί στο πραγματικό περιεχόμενο του όρου έρευνα.

Γεγονός παραμένει πάντως, ότι η αναζήτηση και εξεύρεση ερευνητικού προγράμματος έχει γίνει εκ των ων ουκ άνευ της ακαδημαϊκής δραστηριότητας και απαραίτητο συστατικό στοιχείο του καταξιωμένου ακαδημαϊκού προφίλ. Παρά ταύτα, ακόμα και στο εσωτερικό αυτής της συμφημιστικής λογικής υπάρχουν πάντα οι δυνατότητες αυθάρτων διακρίσεων εις βάρος των μη "αρεστών" δραστηριοτήτων, στη βάση ενός φαύλου κύκλου που αποδίδεται από το παρακάτω παράδειγμα: σε επικείμενη συμμετοχή του σε ερευνητικό πρόγραμμα της ΕΟΚ, ένα μέλος ΔΕΠ έχει κατά κανόνα να αντιμετωπίσει το ακόλουθο ερώτημα-δίλημα ενός άλλου μέλους ΔΕΠ (που κατά σύμπτωση τυχαίνει να είναι πάντοτε ανώτερης βαθμίδας): «Αλήθεια, ασχολείστε με βασική ή με εφαρμοσμένη έρευνα;» Η οποιαδήποτε απάντηση

προσφέρεται άνετα για αρνητική αξιολόγηση: στην περίπτωση της βασικής έρευνας ο ερωτών έχει τη δυνατότητα να αντιτείνει ότι αυτή δεν αφορίζει σε Τεχνολογικό Ίδρυμα που χρειάζεται εφαρμοσμένη έρευνα και χρήματα, ενώ η έλλειψη αντίστοιχου περιβάλλοντος θα έχει αρνητικές επιπτώσεις επί της (ούτως ή άλλως αμφίβολης) αξίας του εγχειρήματος. Αν η απάντηση προβάλλει τον εφαρμοσμένο χαρακτήρα της έρευνας, τότε μπορεί ο ερωτών να επισημάνει το έλλειμμα επιστημονικότητας του παραγόμενου έργου.

Ίσως τα όσα εκθέσαμε να είναι κάπως σχηματικά, αλλά δυστυχώς αποτελούν καταστάλαγμα της εμπειρίας που πολλοί από μας έχουν ζήσει. Οπότε ανακύπτει το ερώτημα: μήπως έφθασε η εποχή που συνειδητά θα πρέπει να επιλέγουμε τα ερευνητικά προγράμματα με βάση την επιστημονική αξία τους και την αντίστοιχη ελκυστικότητά τους, αξιοποιώντας την εφαρμοσμένη έρευνα εις όφελος της βασικής; Ιδίως όταν μια τέτοια επιλογή θα έχει (με την κρατούσα νοοτροπία) συνέπειες στην σταδιοδρομία του καθενός μας μέσα στο Ίδρυμα και τις δυνατότητες περαιτέρω εξέλιξής του; Μήπως πάλι η άποψη αυτή είναι στεία και ελιτίστικη, καταδικασμένη από την ίδια την τροπή των πραγμάτων;

Θα αφήσουμε το ερώτημα να πλανάται, ελπίζοντας σε ένα γόνιμο διάλογο.

